

1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: *Όνειρο στο κύμα* (Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων Γ' Λυκείου)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Το *Όνειρο στο κύμα* ανήκει στα «αυτοβιογραφικά» διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, τα οποία συνδέονται με τα εφηβικά χρόνια του στη Σκιάθο. Αναφερθείτε σε συγκεκριμένες μνήμες και βιώματα του συγγραφέα που διακρίνεται σ' αυτό το διήγημα.
2. Η χριστιανική πίστη, η φυσιολατρία και η ρεαλιστική απεικόνιση της ζωής των απλών και ταπεινών ανθρώπων της ελληνικής υπαίθρου θεωρούνται βασικά γνωρίσματα του έργου του Παπαδιαμάντη. Μπορείτε να τα επισημάνετε στο συγκεκριμένο διήγημα;
3. Το *Όνειρο στο κύμα* θεωρείται από κάποιους μελετητές ηθογραφικό διήγημα¹, πλησιάζει όμως και στην ψυχογραφία. Μπορείτε να εντοπίσετε ηθογραφικά και ψυχογραφικά στοιχεία στο κείμενο;

¹ Δεν υπάρχει ομοφωνία ανάμεσα στους μελετητές σχετικά με τον προσδιορισμό μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου της ελληνικής πεζογραφίας ως «ηθογραφίας». Σύμφωνα με το Μάριο Βίτι (Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας, εκδ. Κέδρος 1991, σ. 160) «ο όρος 'ηθογραφία' α' είναι μάλλον υστερογενής, εφόσον ο όρος που χρησιμοποιείτο επισημότερα στον καιρό της ήτο 'ελληνικόν διήγημα', και β', ο όρος είναι επικίνδυνα παραπλανητικός ιδίως όταν εφαρμόζεται στον Βιζυηνό, Παπαδιαμάντη και σ' άλλους ακόμη.». Σύμφωνα με την Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού (λήμμα «Ηθογραφία», Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάνικα, τ. 26) διακρίνονται δύο κατηγορίες ηθογραφίας α) η «ωραιοποιημένη, ειδυλλιακή αναπαράσταση, με έντονο λαογραφικό χαρακτήρα, των ηθών της ελληνικής υπαίθρου, και β) η ρεαλιστική ή νατουραλιστική ηθογραφική πεζογραφία, η οποία ασχολείται βέβαια με τις μικρές, κλειστές κοινωνίες της υπαίθρου, αλλά με τρόπο που να προβάλλονται και οι σκοτεινές πλευρές τους». Ο Λίνος Πολίτης (Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1978, σ. 201) χαρακτηρίζει ως ηθογραφικό διήγημα εκείνο «που περιγράφει την ελληνική ύπαιθρο, το ελληνικό χωριό και τους απλοϊκούς του κατοίκους» και θεωρεί ως «πραγματικό εισηγητή» του στη νεοελληνική λογοτεχνία το Γ. Βιζυηνό. Για μια αντίθετη άποψη, βλ. Μηλιώνης Χρ., «Παπαδιαμάντης και Ηθογραφία ή Ηθογραφίας Αναίρεσις», π. Γράμματα και Τέχνες, τχ. 64-65 (1992) και Βιβλίο του Καθηγητή, σσ. 285-286.

4. Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης υπήρξε «*θαυμάσιος ζωγράφος της ελληνικής φύσης ... προικισμένος με ιδιότυπη ποιητική και λυρική διάθεση*»². Ποια χωρία του διηγήματος «*Όνειρο στο κύμα*» πιστεύετε ότι επαληθεύουν την παραπάνω άποψη;
5. Η σύνθεση των έργων του Παπαδιαμάντη είναι συνήθως απλή: έχουν περιορισμένη δράση, ανύπαρκτη πλοκή και ελάχιστα πρόσωπα³. Ο συγγραφέας συνηθίζει να κινεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη με ένα απρόοπτο περιστατικό. Ισχύει η παραπάνω διαπίστωση στο συγκεκριμένο διήγημα και πώς;
6. Η γλώσσα του Παπαδιαμάντη θεωρείται εντελώς προσωπική, ένα κράμα από λόγια, εκκλησιαστικά και λαϊκά στοιχεία⁴. Μπορείτε να δώσετε χαρακτηριστικά παραδείγματα από το συγκεκριμένο έργο;
7. «*Παράλληλα με το μεταφυσικό κακό, την πάλη με την αμαρτία και τους πειρασμούς, υπάρχει στην πεζογραφία του [Παπαδιαμάντη] και το κοινωνικό κακό, η κοινωνική αδικία...*»⁵. Μπορείτε να επισημάνετε τα θέματα αυτά στο διήγημα *Όνειρο στο κύμα*;
8. Ποιο πρότυπο ζωής προβάλλεται στο συγκεκριμένο διήγημα⁶;

² Σαχίνης Α., *Το νεοελληνικό μυθιστόρημα*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1997, σ.171.

³ Βλ. σχετικά Πολίτη - Μαρμαρινού Ε., «Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης», *Η παλαιότερη πεζογραφία μας: Από τις αρχές της ως τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο*, τ. 5 (1880-1900), εκδ. Σοκόλη, Αθήνα 1996, σσ. 114-209, 130-133, 144-145 και *Βιβλίο του Καθηγητή*, σ. 256.

⁴ Η δημοτική γλώσσα και το λαϊκό ιδίωμα της Σκιάθου εμφανίζεται κυρίως στους διαλόγους, ενώ η καθαρεύουσα στην αφήγηση. «Υπάρχει μια γλώσσα προσεγμένη, επιμελημένη ως αμιγής καθαρεύουσα, που είναι κλήρα της παλαιότερης πεζογραφίας. Υπάρχει μια άλλη καθαρεύουσα για την αφήγηση, πιο χαλαρή, πιο προσιτή, με προσαρμογές κάθε λογής, που αποτελεί την πιο προσωπική γλώσσα του συγγραφέα και, τέλος, υπάρχει και η φωνογραφική αποτύπωση της σκιαθίτικης ντοπιολαλιάς» (Παπαγιώργης Κ., *Αλέξανδρος Αδαμαντίου Εμμανουήλ*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σσ. 66-67). Βλ. επίσης Πολίτη Α., «Εισαγωγή στο 'Βαρδιάνο στα Σπόρκα'», *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: είκοσι κείμενα για τη ζωή και το έργο του*, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1979, σσ. 243-244.

⁵ Στεργιόπουλος Κ., «Ο Παπαδιαμάντης σήμερα», *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης - Είκοσι κείμενα για τη ζωή και το έργο του*, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1979, σ. 270.

⁶ Στο κείμενο προβάλλεται η νοσταλγία για τη φυσική ομορφιά, η αγνότητα, η ειρηνική ζωή και η τάση φυγής από τα δεινά της αστικής κοινωνίας.

Α΄ Διδακτική ενότητα

(«ήμην ... πετμέξι»)

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Πώς χαρακτηρίζεται το είδος της συγκεκριμένης αφήγησης με βάση την οπτική γωνία από την οποία παρουσιάζονται τα γεγονότα⁷;
2. Στο διήγημα αυτό ο Παπαδιαμάντης χρησιμοποιεί την τεχνική της αναδρομικής αφήγησης⁸. Σε ποιο χώρο τοποθετούνται τα γεγονότα του παρόντος και σε ποιον του παρελθόντος;
3. Πώς λειτουργεί στο κείμενο η εγκιβωτισμένη αφήγηση η οποία αναφέρεται στον πατέρα Σισώη⁹;
4. Πώς περιγράφεται η Μοσχούλα και με ποιους εκφραστικούς τρόπους προβάλλεται η ομορφιά της;
5. Σε ποια σημεία του κειμένου διακρίνετε το χιούμορ και τη λεπτή ειρωνεία που χαρακτηρίζουν το συγγραφέα - αφηγητή;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Ποιες πληροφορίες μας δίνει ο αφηγητής για τον εαυτό του; Τι υπογραμμίζει ιδιαίτερα περιγράφοντας κάθε φάση ηλικίας του (νεαρή και ώριμη)¹⁰;

⁷ Έχουμε πρωτοπρόσωπη αφήγηση, δηλαδή ο αφηγητής αφηγείται «τη δική του ιστορία» σε α΄ πρόσωπο ενικού («ομοδιηγητική» αφήγηση). Βλ. σχετικά Φαρίνου-Μαλαματάρη Γ., *Αφηγηματικές Τεχνικές στον Παπαδιαμάντη, 1887-1910*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1987, σσ. 243-249. Επίσης: Μουλλάς Π., *Παλίμμηστο και μη*, Κριτικά δοκίμια, εκδ. Στιγμή, Αθήνα 1992, σσ. 129-144.

⁸ Η αφήγηση τοποθετείται στο «παρόν», ενώ η ιστορία αναφέρεται σε γεγονότα του παρελθόντος. Ο ώριμος δικηγόρος αφηγείται ένα περιστατικό της εφηβείας του. Βλ. σχετικά Φαρίνου-Μαλαματάρη Γ., *ό.π.*, σσ. 265 κ.ε.

⁹ Εγκιβωτισμένη αφήγηση: η αφήγηση που παρεμβάλλεται μέσα στην αφήγηση. Η ιστορία του Σισώη έχει αναλογίες με την ιστορία του ήρωα. Παρουσιάζεται η διατάραξη μιας αρχικής κατάστασης από ένα «πειρασμό» και η δημιουργία μιας νέας κατάστασης. Βλ. σχετικά και Τζιόβας Δ., *Το παλίμμηστο της ελληνικής αφήγησης*, εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα 1993, σσ. 228-229.

¹⁰ Στη νεαρή ηλικία υπογραμμίζει με αυταρέσκεια την εξαιρετική φυσική (σωματική) του κατάσταση που συνδυαζόταν με την ψυχική του ευδαιμονία, σ΄ αντίθεση με την ώριμη ηλικία, η οποία διακρινόταν από «ανελευθερία».

2. α) Πώς βλέπει ο αφηγητής την «παρούσα» κατάστασή του και ποια ψυχική διάθεση του δημιουργεί η κατάσταση αυτή; Ποια είναι τα βαθύτερα αίτια της;
- β) Γιατί ο αφηγητής παρομοιάζει τον εαυτό του με «σκύλο δεμένο»;

3. Σε ποιο κοινωνικό πλαίσιο τοποθετούνται τα δεδομένα της αφήγησης και ποιος κοινωνικός προβληματισμός¹¹ διαφαίνεται στις δύο πρώτες ενότητες; Να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα χωρία.
4. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο αφηγητής περιγράφει τόσο εκτενώς το κτήμα του κυρ - Μόσχου;
5. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη σχέση του αφηγητή με τη φύση¹²; Σε ποια χωρία προβάλλεται εντονότερα η σχέση αυτή;
6. Πώς ερμηνεύετε τις ομωνυμίες α) κοριτσιού - κατσίκας και β) κυρ Μόσχου - Μοσχούλας¹³;
7. Πώς βλέπει ο νεαρός βοσκός τη Μοσχούλα; Ανταποκρίνεται το κορίτσι στα συναισθήματά του;
8. Πώς εξηγείτε την ιδιαίτερη συμπάθεια του βοσκού προς την κατσίκα;

Β' Διδακτική Ενότητα

(«Μίαν εσπέραν ... το ταλαίπωρον ζών»)

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Το φυσικό στοιχείο εκπροσωπεί στο διήγημα του Παπαδιαμάντη την επιστροφή προς την αγνότητα και εκφράζει τη νοσταλγία του συγγραφέα για την πατρίδα του¹⁴. Μπορείτε να επαληθεύσετε την άποψη αυτή με παραδείγματα από το κείμενο;

¹¹ Βλ. Στεργιόπουλος, ό.π., σ. 272: «Κάτω απ' το ηθογραφικό του πλαίσιο, κρύβει ένα βαθύ ψυχογράφο, έναν ηθολόγο κι έναν άριστο κοινωνικό παρατηρητή». Στο κείμενο τονίζονται οι κοινωνικές διακρίσεις πλούσιων και φτωχών, ιδιαίτερα με την παρουσίαση του περιτοχισμένου κτήματος και του πύργου του κυρ - Μόσχου.

¹² Σύμφωνα με τον Οδυσσέα Ελύτη («Η μαγεία του Παπαδιαμάντη», *Εν Λευκώ*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα, 41995, σ. 92) ο τρόπος που παρατηρεί ο Παπαδιαμάντης τη φύση συνιστά ένα είδος θρησκείας. Ο συγγραφέας μεταφέρει στη γλώσσα των αισθημάτων όλα τα στοιχεία της φύσης, ανασύροντας ένα δικό του, προσωπικό ήθος.

¹³ Βλ. σχετικά Φαρίνου-Μαλαματάρη Γ., ό.π., σσ. 265 κ.ε.

¹⁴ Στεργιόπουλος, ό.π., σ. 273, Πλησής Κ., στο σχολικό εγχειρίδιο, *Νεοελληνική Λογοτεχνία*, Ο.Ε.Δ.Β., σ. 343.

2. Ποια στοιχεία «ειδυλλιακά» (βουκολικά, ποιμενικά)¹⁵ μπορείτε να επισημάνετε στην ενότητα αυτή;
3. Με ποια εκφραστικά μέσα μεταδίδει ο συγγραφέας - αφηγητής τα συναισθήματα θαυμασμού και την έκσταση που νιώθει ο βοσκός στη θέα της «λουομένης» Μοσχούλας;
4. Στο διήγημα αυτό το όνειρο συνυφάνεται με την πραγματικότητα. Πώς γίνεται η μετάβαση από το όνειρο στην πραγματικότητα και αντίστροφα;
5. Στις περιγραφές του Παπαδιαμάντη υπάρχουν επιδράσεις από το Ρομαντισμό. Ποια στοιχεία της «σκηνογραφίας» συμβάλλουν σ' αυτή την εντύπωση¹⁶;
6. Η περιορισμένη δράση και οι σύντομοι διάλογοι των ηρώων του Παπαδιαμάντη συμπληρώνονται με εκτεταμένες ψυχολογικές αναλύσεις από τον αφηγητή¹⁷. Σε ποια χωρία διακρίνετε αυτή την τεχνική του συγγραφέα και ποιο είναι το αισθητικό της αποτέλεσμα;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. α) Ποια διλήμματα αντιμετωπίζει το βοσκόπουλο στην προσπάθειά του να διαφύγει την προσοχή της Μοσχούλας; Γιατί ήρθε στο νου του ο πατήρ Σισώης;
 - β) Τι τελικά δίνει τη λύση στην αναποφασιστικότητά του;
2. Πιστεύετε πώς το βοσκόπουλο σκέφτεται και δρα λογικά στη συγκεκριμένη περίπτωση; Τι εννοεί με τη φράση *«ήμην εν συνειδήσει αθώος»*;
3. Πώς αντιλαμβάνεται ο συγγραφέας την ιδανική ομορφιά;
4. Πώς συνδέεται η ενότητα αυτή με τον τίτλο του διηγήματος *Όνειρο στο κύμα*;
5. Ποια είναι η συναισθηματική κατάσταση του αφηγητή και πώς εναλλάσσονται τα συναισθήματά του στην ενότητα; Να απαντήσετε σχολιάζοντας ιδιαίτερα τη φράση *«Είχα μείνει χάσκων, εν εκστάσει, και δεν εσκεπτόμην πλέον τα επίγεια»*.
6. Πώς συνδέεται η «παγίδευση» του ήρωα με την παγίδευση της αίγας;

¹⁵ Για την «ειδυλλιακή διάσταση» της πεζογραφίας του Παπαδιαμάντη, βλ. Φαρίνου-Μαλαματάρη Γ., «Η Ειδυλλιακή Διάσταση της Δραματογραφίας του Παπαδιαμάντη: «Μερικές Παρατηρήσεις και Προτάσεις», απόσπασμα στο *Βιβλίο του Καθηγητή* (για τη *Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Λυκείου*), Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1999, σσ. 250-251).

¹⁶ Π.χ. η νύχτα, η σελήνη, ο φλοίσβος του κύματος, η ουρά της *λαμπράς αλουργίδος*, ο βράχος κ.ά.

Γ΄ Διδακτική Ενότητα
(«Δεν ηξεύρω ... τα όρη»)

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποιο «δραματικό απρόοπτο» συμβαίνει στην ενότητα αυτή; Πώς επιδρά στην εξέλιξη της ιστορίας;
2. Σε ποιο σημείο της αφήγησης παρατηρείται *επιβράδυνση* και ποια η λειτουργία της στο κείμενο;
3. Ποια στοιχεία της αφήγησης δίνουν ερωτικό χαρακτήρα στο διήγημα;
4. Το διήγημα κλείνει με την ίδια φράση με την οποία αρχίζει. Ποια είναι η σημασία του κυκλικού αυτού σχήματος για το διήγημα;
5. Ταυτίζεται ο αφηγητής με το συγγραφέα στο διήγημα αυτό; Στην απάντησή σας να σχολιάσετε τη φράση στο τέλος του διηγήματος (*Δια την αντιγραφήν*).

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Πώς δικαιολογείται ο φόβος της Μοσχούλας στη θέα του βοσκού και της βάρκας;
2. Πώς χαρακτηρίζετε το βοσκόπουλο από την αντίδραση του στον ενδεχόμενο πνιγμό της Μοσχούλας; Πώς ερμηνεύετε τον «πολλαπλασιασμό» των δυνάμεών του;
3. Ποιο είναι το «όνειρο στο κύμα» και ποια σημασία είχε για την υπόλοιπη ζωή του βοσκού;
4. Ποια γνώμη εκφράζει ο συγγραφέας - αφηγητής εμμέσως για τις γυναίκες με τη φράση «είναι απλή θυγάτηρ της Εύας, όπως όλαι»;
5. Γιατί ο αφηγητής «μετρίως ελυπήθη» για το θάνατο της κατσίκας του;
6. Ποιος είναι ο ρόλος της αίγας Μοσχούλας στο διήγημα; Τι συμβολίζει το «σχοίνιασμα» της;
7. Πώς συσχετίζεται, κατά τη γνώμη σας, «η ονειρώδης εκείνη ανάμνησις της λουομένης κόρης» με την απόφαση του βοσκού να μη γίνει κληρικός;

¹⁷ Βλ. σχετικά Άγρας Τ., «Πώς βλέπουμε σήμερα τον Παπαδιαμάντη» στο *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης - Είκοσι κείμενα για τη ζωή και το έργο του*, Οι εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1979, σ. 141.

8. Ποιο είναι το βαθύτερο νόημα της τελικής ευχής του συγγραφέα «Ω! ας ήμην ακόμη βοσκός εις τα όρη!...» και πώς συνδέεται η ευχή αυτή με τη φράση «Διά την σωτηρίαν της ψυχής μου ήρκουν τα ολίγα εκείνα κολυβογράμματα»¹⁸;
9. Βρίσκετε κάποια νοηματική σχέση ανάμεσα στην ψυχική διάθεση του ήρωα του διηγήματος *Όνειρο στο κύμα* και στη φράση - κατακλείδα του διηγήματος *Έρωτος-ήρωος*: «Κατέστειλε το πάθος, επραϋνθη, κατενύγη, έκλαυσε κι εφάνη ήρωος εις τον έρωτά του - έρωτα χριστιανικόν, αγνόν, ανοχής και φιλανθρωπίας»; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

3. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΛΙΑΔΑΚΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Α. Παπαδιαμάντη: *Η νοσταλγός*¹⁹

Η Λιαλιώ έμεινε με το μεσοφούστανον, κοντόν έως τας κνήμας, λευκόν όσον και το κολόβιον²⁰, και με τας λευκάς περικνημίδας, υφ' ας εμάντευέ τις τας τορνευτάς και κομμιάς κνήμας, λευκοτέρας ακόμη. Έμεινε με τα κρίνα του λαιμού της ατελώς καλυπτόμενα από την πορφυράν μεταξωτήν τραχηλιάν της, κι εκάθησε συνεσταλμένη παρά την πρύμνην, βραχυσωμοτέρα ή όσον ήτο, με το μέτριον και χαρίεν ανάστημα...

... Η χάρις του λιγυρού αναστήματός της δεν εξηλείφετο από την άνευ μέσης περιβολήν την οποίαν εφόρει. Και τα κατσαρά, τα οποία εκόσμουν το ηδυπαθές μέτωπόν της, ήσαν φυσικά και όχι επίπλαστα. Η λάμψις των βαθέων και μαύρων οφθαλμών της έκαειν αμαυρά, υπό τας καμαρωτάς οφρύς, και τα πορφυρά χείλη της ερρόδιζον επί της ωχράς και διαυγούς χροιάς των παρειών της, αίτινες εβάπτοντο μ' ελαφρόν ερύθημα εις τον παραμικρόν κόπον ή εις την ελαχίστην συγκίνησιν. Αλλά το λεπτόν και ήρεμον πυρ των οφθαλμών της έκαει την καρδίαν του νέου.

(απόσπασμα)

Να συγκρίνετε τη Λιαλιώ στο παραπάνω απόσπασμα με τη Μοσχούλα στο *Όνειρο στο κύμα*. Ποια στοιχεία της γυναικείας εμφάνισης φαίνεται να εκτιμά ιδιαίτερα ο συγγραφέας;

¹⁸ Διακρίνεται η αντινομία: φύση (απλότητα, αναλφαβητισμός) - ευτυχία και πολιτισμός (γράμματα, έλλειψη «φυσικής» ελευθερίας) - δυστυχία. Βλ. σχετικά και Τζιόβας Δ., ό.π., σ. 232.

¹⁹ Παπαδιαμάντης Α., *Η νοσταλγός*, σειρά: *Τα μικρά κλασικά 5*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1996, σσ. 26, 32-33.

²⁰ *Κολόβιον*: είδος πλεχτού γιλέκου.

Σ. Μυριβήλη: *Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια*²¹

Κοιμήθηκε άσκημα. Προς την αυγή είδε ένα όνειρο, ίσως κιόλας νάτανε μια φαντασία του πολύ έντονη, που τούρθε ζωντανή σα να είδε. Τόνε κράτησε ταραγμένο κάμποσο, ακόμα και σα σηκώθηκε από το κρεβάτι. Είτανε στις Βίγλας τα ράχτα. Η Σαπφώ. Κολυμπούσε ξένιαστη. Δε τόξαιρε πως κάποιος είναι και την παραφιλάει, και σέρνει τη ματιά του πάνω της, κρυμμένος κάπου. Είταν ολόγυμνη, κι απορούσε ο Δρίβας πως έγινε κ' ήξαιρε καταλεπτώς όλες τις μυστικές λεπτομέρειες αυτού του κορμιού. Έπαιζε στην ακρογιαλιά. Έριχνε λιθάρια και σκιρτούσε από πέτρα σε πέτρα. Αυτός, κουλουριασμένος πίσω απ' ένα βράχο, την έβλεπε, ήταν γεμάτος απ' τη θωριά της. Σα νάταν όλο το κορμί του σκεπασμένο με μάτια, πεινασμένα από ερωτική περιέργεια. Ένιωθε όλη τη ντροπή για το κάμωμά του, και μαζί την αχορταγιά της όρασής του.

(απόσπασμα)

Έχει επισημανθεί ότι το απόσπασμα αυτό θυμίζει το *Όνειρο στο κύμα*²². Ποια στοιχεία του περιεχομένου των δύο κειμένων επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη;

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Να περιγράψετε τον ήρωα του διηγήματος: το χαρακτήρα, τις στάσεις και τις αντιδράσεις του, τις ηθικές και θρησκευτικές αρχές του.
2. Πώς εμφανίζεται το θέμα του έρωτα στο συγκεκριμένο διήγημα²³;
3. α) Είναι, κατά τη γνώμη σας, πρωτότυπη η ιστορία που διαβάσατε;
β) Ποια στοιχεία του παραμυθιού διακρίνατε στην ιστορία αυτή και ποια της καθημερινής πραγματικότητας;
4. Πού έγκειται η ιδιομορφία της γλώσσας του Παπαδιαμάντη;
5. Στο κείμενο αυτό προβάλλεται το πάθος του συγγραφέα για τη θάλασσα. Τι συμβολίζει, κατά τη γνώμη σας, η θάλασσα στο διήγημα αυτό²⁴;

²¹ Μυριβήλης Σ., *Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια*, εκδ. Εστία, Αθήνα χ.χ., σσ. 213-214.

²² Τζιόβας, ό.π., σ. 99.

²³ Έχει τη μορφή απραγματοποίητου ονείρου στο «κύμα», ενός έρωτα ανολοκλήρωτου και πόθου ανικανοποίητου που επιδρά καθοριστικά στην ψυχή του ανθρώπου. Αποτελεί μια εξιδανικευμένη νοσταλγική ανάμνηση.

²⁴ Σύμφωνα με μια ερμηνεία, η θάλασσα συμβολίζει στο διήγημα αυτό τη μυστική ένωση του ήρωα με την αγαπημένη του και τη φευγαλέα εκπλήρωση της επιθυμίας του. Βλ. σχετικά Τζιόβας Δ., ό.π., σσ. 236-237.

6. Είναι αληθοφανές το διήγημα αυτό; Θα μπορούσε, κατά την άποψή σας, μια τέτοια εμπειρία να δράσει καθοριστικά στο μέλλον ενός ανθρώπου;

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Είναι γνωστές οι προσωνυμίες του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη ως «κοσμοκαλόγερου», «αγίου των ελληνικών γραμμάτων» κλπ. Να μελετήσετε τα κείμενα του Παπαδιαμάντη που ανθολογούνται στα σχολικά εγχειρίδια (Γυμνασίου - Λυκείου) και να γράψετε ένα δοκίμιο περίπου 400 λέξεων με θέμα:
 - α) Η θρησκευτικότητα στο έργο του Παπαδιαμάντη²⁵ ή
 - β) Η γυναίκα στο έργο του Παπαδιαμάντη
2. Να μελετήσετε χαρακτηριστικά ερωτικά διηγήματα του Παπαδιαμάντη και να γράψετε ένα μικρό δοκίμιο με θέμα το ερωτικό στοιχείο στο έργο του συγγραφέα ²⁶.
3. Να μελετήσετε τις διάφορες ερμηνείες που δίνονται για το *Όνειρο στο κύμα* (ηθικο-θρησκευτική, φυσική, αισθητική, ψυχαναλυτική κ.ά.)²⁷ και να τις παρουσιάσετε σύντομα στους συμμαθητές σας.

²⁵ Στοιχεία μπορούν να αντληθούν από το βιβλίο του Περάνθη Μ., *Ο κοσμοκαλόγερος*, εκδ. Εστίας, Αθήνα 1948, Παπαϊωάννου Μ.Μ., *Η θρησκευτικότητα του Παπαδιαμάντη*, Αθήνα 1948. Επίσης από τα βιβλία *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης - Είκοσι κείμενα για τη ζωή και το έργο του*, Οι εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1979, Παπαγιώργης Κ., ό.π., σσ. 143-171 κ.ά.

²⁶ Βλ. ιδιαίτερα τα έργα του Παπαδιαμάντη *Ερωτας στα χιόνια*, *Ερως - ήρωας*, *Η Νοσταλγός*, *Αμαρτίας φάντασμα*, *Φαρμακολύτριά*, *Η φωνή του Δράκου* κ.ά. Βλ. ανάλυση Μουλλά Π., *Παπαδιαμάντης Αυτοβιογραφούμενος*, εκδ. Εστίας, Αθήνα 1999, νβ' - νδ', Παπαγιώργη Κ., ό.π., σσ. 123 κ.ε.

²⁷ Για την πολυσημία του διηγήματος, βλ. Τζιόβας Δ., ό.π., σσ. 231-238 και Φαρίνου-Μαλαματάρη Γ., *Οι Αφηγηματικές Τεχνικές στον Παπαδιαμάντη, 1887-1910*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1987, σσ. 265-274.

6. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:.....

ΤΑΞΗ.....ΤΜΗΜΑ.....

ΜΑΘΗΜΑ: Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: Όνειρο στο κύμα

(Ενότητα Γ')

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της αφήγησης του Παπαδιαμάντη, με βάση τη συγκεκριμένη ενότητα;

.....

Μονάδες 5

2. Ποιο απρόοπτο επεισόδιο συμβαίνει στην ενότητα αυτή και πώς αντιδρά ο ήρωας;

.....

Μονάδες 5

3. Πώς συνδέεται η ενότητα αυτή με τον τίτλο του διηγήματος;

.....

Μονάδες 5

4. Πώς επέδρασε, σύμφωνα με τον αφηγητή, η εμπειρία της διάσωσης της κόρης στη ζωή του; Πώς κρίνετε τον ήρωα;

.....

Μονάδες 5